

Jacek Kraś

Istota i znaczenie turystyki uzdrowiskowej w Polsce

Seminare. Poszukiwania naukowe 29, 151-162

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

JACEK KRAŚ
Uniwersytet Rzeszowski

ISTOTA I ZNACZENIE TURYSTYKI UZDROWISKOWEJ W POLSCE

WSTĘP

Turystyka zdrowotna, to – według J. Wolskiego – „świadome i dobrowolne udanie się na pewien okres poza miejsce zamieszkania, w czasie wolnym od pracy, w celu regeneracji ustroju dzięki aktywnemu wypoczynkowi fizycznemu i psychicznemu”¹. Do turystyki zdrowotnej zalicza się, obok turystyki uzdrowiskowej, również turystykę Spa i wellness oraz turystykę medyczną². Jest to jedna z podstawowych form odnowy sił człowieka. Do motywów uprawiania turystyki zdrowotnej zalicza się więc:

- odnowę sił, której podporządkowany jest tryb życia w miejscowości turystycznej,
- stan zdrowia uczestnika turystyki zdrowotnej (wyczerpanie, przemęczenie), uzasadniający potrzebę spędzenia urlopu we wskazany przez lekarza sposób, w określonym miejscu i o określonej porze roku,
- aktywny wypoczynek, który powinien być dostosowany do indywidualnych możliwości turysty³.

Turystyka uzdrowiskowa realizowana jest w miejscowościach określanych jako uzdrowiska. „Uzdrowiskiem jest obszar, na którym prowadzone jest leczenie uzdrowiskowe i który został wydzielony w celu wykorzystania i ochrony naturalnych surowców leczniczych”⁴. Warunkiem wykonywania funkcji uzdrowiskowych jest uzyskanie przez dany obszar statusu uzdrowiska. Gminy, które w całości lub w części mają status uzdrowiska, określane są jako gminy uzdrowiskowe⁵.

¹ W. Gaworecki, *Turystyka*, PWE, Warszawa 2003, s. 37.

² Por. S. Komin, *Turystyka uzdrowiskowa w Beskidzie Sądeckim*, <<http://turystyka.pev.pl/page131.html>>, (data dostępu: 15.07.2010).

³ Por. W. Gaworecki, dz. cyt., s. 37.

⁴ M. Mika, D. Ptaszycka-Jackowska, *Formy turystyki zdrowotnej*, w: *Turystyka*, red. W. Kurek, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007, s. 279.

⁵ Por. tamże.

Celem niniejszej publikacji jest krótka charakterystyka, przybliżenie istoty, zadań oraz funkcji formy turystyki, jaką jest turystyka uzdrowiskowa, a także przedstawienie, najważniejszych, wybranych miejscowości uzdrowiskowych jako miejsc atrakcyjnych turystycznie.

Część zasadniczą pracy poprzedza wstęp, będący wprowadzeniem do realizowanej problematyki. W części pierwszej przedstawiono status uzdrowiska, kładąc nacisk na jego organizację, funkcje i zadania. Druga część pracy przybliży najważniejsze uzdrowiska w Polsce nie tylko pod względem świadczenia usług sanatoryjno-leczniczych, ale również występujących tam atrakcji turystycznych.

1. ORGANIZACJA, FUNKCJE I ZADANIA UZDROWISKA

Uzdrowisko to miejscowość bogata w naturalne czynniki lecznicze, do których zalicza się: wody mineralne służące do picia oraz kąpeli leczniczych, borowiny, odpowiednie właściwości klimatyczne, zorganizowana służba zdrowia. W terapii uzdrowiskowej stosuje się różne formy energii występujące w środowisku. Są to: prąd elektryczny, światło, pole magnetyczne czy ultradźwięki. Podstawą terapii są wody lecznicze, borowina, gazy lecznicze (dwutlenek węgla, siarkowódór) oraz bodźce klimatyczne. Do podstawowych zabiegów leczniczych należą: gimnastykę, inhalacje, kąpiel gazową CO₂, kąpiel solankową, kąpiele w wodach leczniczych, laser, masaż klasyczny, masaż podwodny, ultradźwięki czy zawijania borowinowe⁶.

Podstawowe zadania spełniane przez lecznictwo uzdrowiskowe to:

- leczenie chorób przewlekłych,
- prowadzenie rehabilitacji,
- prowadzenie profilaktyki,
- prowadzenie edukacji zdrowotnej i promocji zdrowia⁷.

Stosując kryterium położenia geograficznego, wyróżnić można cztery rodzaje uzdrowisk:

- Nadmorskie – uzdrowiska położone w odległości nie większej niż 3 km od morza;
- Nizinne – uzdrowisko położone do wysokości nie większej niż 200 m n.p.m.;
- Podgórskie – leżące na wysokości od 200 do 400 m n.p.m.;
- Górskie – leżące na wysokości od 400 do 800 m n.p.m.⁸.

⁶ Por. I. i T. Kaczyńscy, *Polska najpiękniejsze uzdrowiska*, Sport i turystyka Muza SA, Warszawa 2006, s. 7-9.

⁷ Por. I. Ponikowska, *Lecznictwo Uzdrowiskowe. Poradnik dla chorych*, Branta, Bydgoszcz 1996, s. 17.

⁸ Por. Ministerstwo Zdrowia, *Obszary uznane za uzdrowiska*, <<http://www.mz.gov.pl/wwwmz/index?mr=m8&ms=625&ml=pl&mi=625&mx=0&ma=10282>>, (data dostępu: 30.08. 2010).

Uzdrowiska pełnią dwie podstawowe funkcje:

- leczniczo-rehabilitacyjną i profilaktyczną,
- funkcję czysto turystyczną i sportową.

W uzdrowiskach funkcjonują zakłady lecznictwa uzdrowiskowego. Określone są mianem zakładów opieki zdrowotnej utworzonych w celu udzielania świadczeń zdrowotnych. Do zakładów lecznictwa uzdrowiskowego zalicza się:

- szpitale uzdrowiskowe,
- sanatoria uzdrowiskowe,
- prewentoria uzdrowiskowe dla dzieci,
- przychodnie uzdrowiskowe.

Zakłady lecznicze oferują szeroki zakres usług związanych z pobytem kuracjusza. Obejmują one noclegi, wyżywienie, zabiegi, opiekę lekarską. W uzdrowiskach znajdują się również różnego rodzaju urządzenia lecznictwa uzdrowiskowego, wykorzystujące naturalne, lecznicze właściwości klimatu oraz surowce. Należą do nich:

- pijalnie uzdrowiskowe,
- tężnie,
- parki,
- ścieżki ruchowe,
- urządzone odcinki wybrzeża morskiego,
- lecznicze i rehabilitacyjne baseny uzdrowiskowe,
- urządzone podziemne wyrobiska górnicze⁹.

Status uzdrowiska nadaje danemu obszarowi Rada Ministrów w drodze rozporządzenia na wniosek ministra właściwego do spraw zdrowia. Rada Ministrów określa jednocześnie:

- nazwę uzdrowiska,
- granice obszaru uzdrowiska,
- kierunki lecznicze oraz wskazania i przeciwwskazania do leczenia w danym uzdrowisku z uwzględnieniem właściwości leczniczych występujących na tym obszarze naturalnych surowców leczniczych i właściwości leczniczych klimatu¹⁰.

Obecnie w Polsce znajduje się 45 miejscowości mających status uzdrowiska. Z kolei, około 70 posiada potencjał uzdrowiskowy, ale nie spełnia wymogów stawianych miejscowości uzdrowiskowej. Zostały one określone w ustawie z dnia 28 lipca 2005 r. o lecznictwie uzdrowiskowym, uzdrowiskach i obszarach ochrony uzdrowiskowej oraz gminach uzdrowiskowych¹¹. Wspomniana ustawa nie tyl-

⁹ Por. M. Mika, D. Ptaszycka-Jackowska, dz. cyt., s. 280.

¹⁰ Por. Art. 42 ustawy o lecznictwie uzdrowiskowym, uzdrowiskach i obszarach ochrony uzdrowiskowej oraz gminach uzdrowiskowych.

¹¹ Dz. U. nr 167, poz. 1399 z późn. zm.

ko daje możliwości rozwoju miejscowości uzdrowiskowych, ale wprowadza również pewne ograniczenia. Dotyczą one między innymi utrudnień w handlu czy wydawania pozwoleń na budowę¹².

Status uzdrowiska otrzymują obszary, które posiadają:

- złoża naturalne surowców leczniczych;
- klimat o właściwościach leczniczych;
- zakłady i urzędy leczenia uzdrowiskowego;
- spełniają określone w przepisach o ochronie środowiska wymagania w stosunku do środowiska¹³.

W celu ochrony środowiska i zasobów leczniczych uzdrowiska tworzone są strefy ochronne uzdrowiska – „A”, „B”, „C”. W skład strefy „A” wchodzi obszar obejmujący zakłady leczenia uzdrowiskowego, a także inne obiekty służące usługom leczniczym oraz obsłudze turystów (pensjonaty, restauracje, kawiarnie). W strefie „B”, która otacza strefę „A”, znajdują się obiekty usługowe, turystyczne, rekreacyjne, sportowe komunalne oraz inne służące zaspokajaniu potrzeb osób tam przebywających. Z kolei, strefa „C” otacza strefę „B” i obejmuje obszar, który ma wpływ na zachowanie walorów krajobrazowych, klimatycznych oraz na ochronę złóż naturalnych surowców leczniczych¹⁴.

Rozwój firm uzdrowiskowych prowadzi do wzrostu zatrudnienia i zmniejszenia bezrobocia, wzrostu dochodów państwa i gmin z opłacanych podatków, zwiększania oferty świadczeń, zwiększania liczby klientów nie tylko w samym uzdrowisku, ale i w regionie. Dlatego należy zwrócić uwagę na zasoby gospodarcze uzdrowisk, które obejmują:

- miejsca noclegowe w zakładach uzdrowiskowych,
- bazę noclegową turystyczną, hotelową, ośrodki kolonijne, domy prywatne, pensjonaty,
- bazę zabiegową – dostosowaną do uznanej metodyki leczenia, wyposażoną w aparaturę, urządzenia, instalacje techniczne dla świadczenia usług leczniczych oraz profilaktycznych z wykorzystaniem naturalnych surowców leczniczych,
- bazę diagnostyczną umiejscowioną w zakładach leczenia uzdrowiskowego lub w odrębnych ośrodkach,
- sieć przychodni uzdrowiskowych,
- urządzenia leczenia uzdrowiskowego, które służą do celów leczenia oraz rekreacji, tworzą specyficzne warunki podnoszące walory uzdrowiska; są to np. pijalnie wód leczniczych, solaria zbiorowe, plaże, obiekty sportowe, baseny,

¹² Por. A. Jarczewski, *Polskie uzdrowiska*, Rynek Turystyczny 300(2010)9, s. 38.

¹³ Por. Art. 34 ust.1 ustawy o lecznictwie uzdrowiskowym, uzdrowiskach i obszarach ochrony uzdrowiskowej oraz gminach uzdrowiskowych.

¹⁴ Por. M. Mika, D. Ptaszycka-Jackowska, dz. cyt., s. 280.

- profesjonalną kadre medyczną, lekarską, pielęgniarzką, zabiegową oraz kwalifikowaną kadre techniczną i inną związaną z funkcjonowaniem uzdrowiska,
- surowce lecznicze zaliczane do kopalin pospolitych wraz z systemem ich ochrony na wydzielonych obszarach ochrony górniczej oraz przyjęte metody ewakuacji surowców pozabiegowych,
- infrastrukturę sanitarną i warunki środowiska niezbędne dla pełnienia funkcji uzdrowiskowej,
- wydzielone tereny zieleni, parki, drzewostany, obszary chronionego krajobrazu, pomniki przyrody,
- rozwiązania urbanistyczne oraz wyznaczone strefy ochrony miejscowości uzdrowiskowej,
- ośrodki kultury, obiekty zabytkowe, ośrodki turystyczne,
- inne warunki, tworzące specyficzny nastrój, związany z tradycjami i pełnioną funkcją uzdrowiska, np. muszle koncertowe, deptaki, promenady, ścieżki zdrowia, tereny zabaw, boiska i inne¹⁵.

W Europie uzdrowiska, które świadczą bezpośrednio usługi lecznicze i turystyczne, oraz podmioty współdziałające w strukturze uzdrowiska w 80% są własnością prywatną lub mieszaną (publiczno-prywatną). Zaledwie około 10% to uzdrowiska państwowe lub komunalne. W Polsce struktura własnościowa przedstawia się odmiennie: tylko około 4% – to uzdrowiska w pełni prywatne, około 30% stanowią obiekty państwowe, około 40% stanowi własność zakładów pracy i związków zawodowych.

Firmy uzdrowiskowe są podstawowym elementem gospodarczego funkcjonowania uzdrowiska. Ich działalność obejmuje całokształt spraw związanych z obsługą pacjenta, turysty, klienta na terenie uzdrowiska. Ich rozwój wpływa na wzrost zatrudnienia i zmniejszenia bezrobocia, wzrost dochodów gmin z opłacanych podatków, zwiększenie oferty świadczeń, zwiększenie liczby klientów. W wielu krajach Europy szczególną uwagę przywiązuje się do stworzenia korzystnych warunków zachęcających do podejmowania i rozszerzania działalności przez lokalne podmioty gospodarcze. Na światowym rynku usług turystycznych i uzdrowiskowych obserwowane są tendencje wzrostowe. Wpływ na to mają czynniki takie jak: kreowany prozdrowotny tryb życia ochrona osób starszych i niepełnosprawnych czy statystyczny wzrost długości życia¹⁶.

Uzdrowiska przyciągają również turystów niebędących pacjentami sanatoriów. Dla przykładu, w roku 2001, w polskich uzdrowiskach karpaccich, kuracjusze stanowili jedynie 40% ogółu odwiedzających ten obszar. Świadczy to o atrakcyjności turystycznej polskich uzdrowisk. Decydują o tym przede wszystkim

¹⁵ Por. J. Kowal, *Polska turystyka uzdrowiskowa w liczbach*, w: *Turystyka uzdrowiskowa w gospodarce regionu i kraju*, red. T. Iwanek, Wyższa Szkoła Zarządzania, Wrocław 2006, s. 154.

¹⁶ Por. tamże, s. 24-25.

walory środowiska przyrodniczego, a także klimat i krajobraz. Ważna jest również specyficzna atmosfera, relaks i możliwość rekreacji¹⁷.

Walory turystyki uzdrowiskowej doceniają zarówno turyści z Polski, jak i zagranicy. W 2004 r. z zakładów uzdrowiskowych w Polsce korzystało 64 597 turystów z zagranicy, co stanowi 14% wszystkich obcokrajowców odwiedzających Polskę. Największy odsetek stanowili Niemcy (93%). Ogólna liczba turystów i pacjentów korzystających z zakładów uzdrowiskowych w 2004 r. wynosiła 399 800, natomiast w 2005 r. już 429 100¹⁸.

Zakłady Lecznictwa Uzdrowiskowego cechują się wysokim stopniem wykorzystania miejsc. Wynosił on w 2006 r. około 70%. Najwyższy stopień wykorzystania występuje w Rymanowie Zdroju (ok. 97%), Sopcocie (ok. 94%), Iwoniczu Zdroju (ok. 93%), Kudowie Zdroju (ok. 90%)¹⁹.

Wstąpienie Polski do Unii Europejskiej stworzyło korzystne warunki dla rozwoju turystyki, w tym także turystyki uzdrowiskowej. Należą do nich: ruch bezwizowy, usprawnienia celne, łatwość poruszania się klientów, wymiennalność złotówki, wzrost środków transportu, stwarzanie zachęty do poznawania krajów Europy Wschodniej będących we wspólnocie europejskiej.

Z drugiej strony, Unia Europejska nakłada ostre wymogi, które należy spełniać, jeśli się chce przyjmować gości zagranicznych. Polska posiada dobrze zorganizowaną sieć uzdrowisk, a oferowane usługi są cenowo korzystniejsze w odniesieniu do krajów europejskich. Atutem Polski jest również dobrze wykształcona kadra i oferta zabiegów z wykorzystaniem naturalnych surowców leczniczych. W Polsce, podobnie jak i w innych krajach, wzrasta zainteresowanie społeczeństwa korzystaniem z usług leczniczych i turystycznych oferowanych przez uzdrowiska²⁰.

Unia Europejska umożliwia dofinansowanie projektów inwestycyjnych planowanych przez podmioty prowadzące działalność uzdrowiskową. Taką możliwość w pierwszym kwartale 2010 r. miały uzdrowiska położone w województwach kujawsko-pomorskim i dolnośląskim. Na dofinansowanie mogły liczyć inwestycje w infrastrukturę wypoczynkowo-uzdrowiskową wraz z terenem wokół obiektów, a także budowa, przebudowa i rozbudowa urządzeń lecznictwa uzdrowiskowego (np. parki zdrojowe, pijalnie uzdrowiskowe, rehabilitacyjne baseny, ujęcia wód leczniczych i termalnych). Na wsparcie finansowe mogło liczyć także opracowanie, rozwój i promocja produktów uzdrowiskowych.

Beneficjentami mogą być firmy prywatne oraz inne podmioty mające status zakładu lecznictwa uzdrowiskowego w rozumieniu ustawy z dnia 28 lipca 2005 r.

¹⁷ Por. K. Koźuchowski, *Walory przyrodnicze w turystyce i rekreacji*, Kurpisz SA, Poznań 2005, s. 136.

¹⁸ Por. J. Kowal, dz. cyt., s. 158.

¹⁹ Por. M. Mika, D. Ptaszycka-Jackowska, dz. cyt., s. 281.

²⁰ Por. J. Kowal, dz. cyt., s. 168.

o lecznictwie uzdrowiskowym, uzdrowiskach i obszarach ochrony uzdrowiskowej oraz gminach uzdrowiskowych²¹. Wysokość dotacji ma być uzależniona od wielkości podmiotu. Firmy prywatne mogą liczyć na dofinansowanie na poziomie od 40 do 70 procent²².

Finansowanie uzdrowisk opiera się na środkach finansowych państwa, towarzystw ubezpieczeniowych, Narodowego Funduszu Zdrowia, prywatnych, bądź też z zakresu ubezpieczeń społecznych. Wspólną jednak tendencją wszystkich państw europejskich jest stopniowe odchodzenie od finansowania leczenia uzdrowiskowego przez budżet państwa²³.

2. CHARAKTERYSTYKA WYBRANYCH UZDROWISK

W Polsce występuje ponad 40 uzdrowisk statutowych, wśród których 8 ma znaczenie międzynarodowe. Należą do nich: Busko Zdrój, Ciechocinek, Iwonicz Zdrój, Krynica, Kudowa Zdrój, Nałęczów, Polanica Zdrój i Szczawnica. Znaczenie krajowe posiadają 23 ośrodki, do których należą między innymi: Horyniec Zdrój, Kamień Pomorski, Kołobrzeg, Rabka, Rymanów Zdrój czy Wysowa²⁴.

Jednym z ważniejszych uzdrowisk jest Busko Zdrój. To uzdrowisko o klimacie nizinnym powstało na początku XIX w. Jest w stanie przyjąć 2000 kuracjuszy. Jest to jedno z najbardziej nasłonecznionych uzdrowisk w Polsce. Głównym jego walorem są liczne wody lecznicze (chlorkowo-sodowe, siarczkowo-siarkowodowe, jodkowe i bromkowe) oraz borowiny. Uzdrowisko oferuje głównie zabiegi borowinowe, kąpiele mineralne, hydroterapię, inhalacje oraz kuracje pitne. Leczy się tam choroby skóry oraz narządów ruchu, choroby układu krążenia, a także z zakresu neurologii²⁵.

Występują tu również liczne atrakcje turystyczne przyciągające nie tylko kuracjuszy, ale również turystów z zewnątrz. Należy do nich park zdrojowy. Jego centralną część stanowi najstarsze sanatorium „Marconi”. Park zaprojektowany został w 1836 r. przez Ignacego Hanusza. Ważnym obiektem uzdrowiska są łązienki zaprojektowane przez Henryka Marconiego. Znajduje się w nich pijalnia wód. Inna interesująca atrakcja turystyczna to neogotycka kaplica św. Anny. Powstała ona mimo wielu trudności w okresie zaborów w 1884 r. Została wybudowana w pośpiechu w ciągu 20 dni²⁶. Zabytkami godnymi uwagi są także: dREW-

²¹ Dz. U. nr 167, poz. 1399 z późn. zm.

²² Por. L. Kolasa, *Pieniądze z UE dla uzdrowisk*, Rynek Turystyczny 293(2010)2, s. 28.

²³ Por. J. Kował, dz. cyt., s. 153-155.

²⁴ Por. *Atlas Polski*, t. 3: *Turystyka i rekreacja*, red. R. Mydel, Fogra, Kraków 2003, s. 50.

²⁵ Por. W. Kasprzak, A. Mańkowska, *Fizykoterapia, medycyna uzdrowiskowa i SPA*, Wydawnictwo Lekarskie PZWL, Warszawa 2008, s. 307.

²⁶ Por. *Polskie Uzdrowiska*, red. Zespół autorów wydawnictwa Pascal, Pascal, Bielsko-Biała 2006, s. 130.

niany kościół św. Leonarda z 1699 r. wraz z cmentarzem, na którym znajduje się grób gen. Franciszka Rzewuskiego oraz miejscowy kościół parafialny Niepokalanego Poczęcia NMP z przełomu XVI i XVII w. Zainteresowanie budzi także galeria „Zielona” w Muzeum Ziemi Buskiej. Odbywają się tu imprezy cykliczne, do których należą: Dni Buska, wojewódzki konkurs kolęd i pastorałek, Jarmark Floriański czy Buskie Spotkania z Folklorem²⁷.

Kolejne, zasługujące na uwagę uzdrowisko to Ciechocinek. Jest to największe uzdrowisko w Polsce. Dysponuje 12 tys. miejsc. Powstało na początku XIX w. Charakteryzuje się łagodnym klimatem nizinno-leśnym. Głównym walorem tego miejsca są wody mineralne, w tym termalne. Popularne tam są kuracje pitne. Na omawianym obszarze występują także zasoby borowinowe, które wykorzystywane są głównie na miejscu. Część borowiny eksportuje się. Szczególnie popularne jest tu leczenie dróg oddechowych polegające między innymi na oddychaniu powietrzem w pobliżu najstarszej i największej w Polsce tężni solnej. W Ciechocinku leczy się również choroby narządów ruchu, a także z zakresu ginekologii, neurologii czy pulmonologii. Znajduje się tam także należąca do Akademii Medycznej w Bydgoszczy Katedra i Klinika Balneologii i Chorób Przemiany Materii²⁸.

Do atrakcji wzbudzających zainteresowanie turystów należą tu tężnie, czyli urządzenia do odparowywania wody z solanki. Dwie pierwsze wzniesiono w latach 1827-1828 według projektu Jakuba Graffa, profesora Akademii Górniczej w Kielcach. W centrum Ciechocinka znajduje się solankowa fontanna, tzw. „Grzyb”, wzniesiona w 1926 r. Stanowi ona doskonałe inhalatorium, jest także najlepszym punktem orientacyjnym w mieście. Inne atrakcje to Park Zdrojowy założony w 1875 r., w którym znajdują się egzotyczne rośliny z całego świata oraz kościół parafialny zbudowany w latach 1873-1884²⁹. W Ciechocinku odbywają się również imprezy cykliczne, do których należą: Rodzinne kołędowanie, Wojewódzki Festiwal Piosenki Harcerskiej i Turystycznej, Festiwal Folkloru Kujaw i Ziemi Dobrzyńskiej oraz Dni Ciechocinka³⁰. Kolejne uzdrowisko to Iwonicz Zdrój. Jest to jedno z większych uzdrowisk, dysponujących około 1400 miejscami. Iwonicz, to uzdrowisko górskie o klimacie łagodnym przez otaczające go zbocza leśne. Oferuje kąpiele mineralne, wodne, gazowe w dwutlenku węgla, hydroterapię, inhalacje i zabiegi borowinowe. Leczy się tam choroby narządów ruchu, a także z zakresu reumatologii, gastroenterologii, pulmonologii, traumatologii, urologii, ginekologii oraz dermatologii. Popularna jest również miejscowa sól, która wykorzystywana jest dla celów kosmetycznych³¹.

²⁷ Por. I. i T. Kaczyńscy, dz. cyt., s. 256.

²⁸ Por. W. Kasprzak, A. Mańkowska, dz. cyt., s. 307-308.

²⁹ Por. *Polskie Uzdrowiska*, dz. cyt., s. 96-97.

³⁰ Por. I. i T. Kaczyńscy, dz. cyt., s. 90.

³¹ Por. W. Kasprzak, A. Mańkowska, dz. cyt., s. 311.

Atrakcję Iwonicza Zdroju stanowi zdrojowe centrum, w którym znajduje się plac Oczki, plac Dietla (pełniący funkcję deptaka) oraz plac Karola i Józefa. Atrakcją jest tam również kościół św. Iwona z 1895 r., czy Dom Zdrojowy z drewnianymi podcieniami z 1860 r. Do atrakcji należy zaliczyć także Stare Łazienki i niebieską pijalnię z portykiem, pod którym rozkładają kramy uliczni handlarze, oraz „Belweder” zbudowany w 1871 r. z wielkim balkonem, będący letnią rezydencją Załuskich. Odbywają się tu także cykliczne imprezy do których należą: przegląd kolęd i pastorałek, przegląd pieśni i muzyki ludowej, Festiwal Karpacki czy Dni Iwonicza³².

Krynica Zdrój to najwyższe położone uzdrowisko (ok. 720 m n.p.m.) charakteryzujące się górskim, bodźcowym klimatem. Może się tam leczyć jednocześnie ponad 4000 osób. Jest tam największa w Polsce pijalnia wód. Dysponuje siedmioma wodami zdrojowymi, z których większość jest butelkowana. Są to między innymi: „Jan”, „Słotwinka”, „Zuber”, „Krynica”. Istotne znaczenie mają tu kuracje pitne skuteczne przy leczeniu chorób przewodu pokarmowego, cukrzycy, chorób przemiany materii, układu moczowego, układu krążenia i krwiotwórczego. Stosuje się tu również kąpiele mineralne oraz kwasowęglowe, w dwutlenku węgla (suche), irygacje ginekologiczne, inhalacje zbiorowe i indywidualne oraz hydroterapię. Z kolei, borowina jest wykorzystywana przy leczeniu chorób układu krążenia, narządów ruchu, a także chorób z zakresu reumatologii, neurologii, diabetologii, chorób metabolicznych oraz ginekologii³³.

Do tutejszych licznych atrakcji turystycznych należą Muzeum Nikifora, działające od 1994 r. oraz Park Zdrojowy, założony w 1810 r., w którym obok buków i świerków znajdują się drzewa egzotyczne. Znajduje się tam również figura Matki Boskiej wykonana w 1864 r. według rysunku Artura Grottgera, przy której – według krynickich podań – miał być uzdrowiony rycerz³⁴. Warto zobaczyć także Stare Łazienki Mineralne z lat 1863-66, Pijalnię Główną z 1971 r., Stary Dom Zdrojowy z 1889 r. i Nowy Dom Zdrojowy z 1939 r. Na uwagę zasługuje pomnik Adama Mickiewicza z 1906 r. oraz Kościół Przemienienia Pańskiego wzniesiony w 1864 r. Odbywają się tu również imprezy cykliczne: Międzynarodowy Festiwal Gitarowy, Dożynki czy Festiwal Jana Kiepury³⁵.

Kudowa Zdrój to następne ważne uzdrowisko w Polsce. Jest to uzdrowisko o klimacie górskim, ciepłym, łagodnym przez otaczające obszary leśne. Leży na wysokości 400 m n.p.m. Jest w stanie przyjąć jednocześnie ok. 800 osób. Dysponuje wodami z czterech źródeł. Są one stosowane w kuracjach pitnych oraz

³² Por. I. i T. Kaczyńscy, dz. cyt., s. 90.

³³ Por. W. Kasprzak, A. Mańkowska, dz. cyt., s. 311.

³⁴ Por. *Polskie Uzdrowiska*, dz. cyt., s. 244-247.

³⁵ Por. I. i T. Kaczyńscy, dz. cyt., s. 130.

kąpielach mineralnych, kwasowęglowych oraz gazowych. Leczy się tu choroby układu krążenia, przemiany materii, gruczołów wydzielania wewnętrznego oraz choroby przewodu pokarmowego dzieci³⁶.

Atrakcję turystyczną stanowi Park Zdrojowy w stylu angielskim, założony w połowie XVIII w. Rośnie tam 300 gatunków drzew i krzewów. W środku parku stoi Teatr pod Blachą, secesyjna hala spacerowa mieszcząca 1,5 tys. osób. Znajduje się tam również pijalnia wód mineralnych powstała w 1931 r. Najstarszym zabytkiem omawianego obszaru jest kościół św. Katarzyny zbudowany pod koniec XVII w. Na omawianym obszarze znajduje się również kościół św. Bartłomieja z XVII w., obok którego mieści się Kaplica Czaszek wyłożona trzema tysiącami czaszek. Inne interesujące obiekty to Aquapark Wodny Świat oraz Muzeum Ginących Zawodów³⁷. Atrakcję dla turystów stanowią również imprezy cykliczne, do których należą: Święto Anien Dolnośląskich, Lato Filmowe w Hrabstwie Kłodzkim, Międzynarodowy Festiwal Moniuszkowski³⁸.

Kolejnym uzdrowiskiem o znaczeniu międzynarodowym jest Polanica Zdrój. Jest to duże uzdrowisko dysponujące liczbą około 1500 miejsc. Położone jest w kotlinie na wysokości 400 m n.p.m. Charakteryzuje się klimatem górskim słabo bodźcowym. Tutejsze wody zdrojowe stosowane są przy leczeniu chorób przewodu pokarmowego, szczególnie choroby wrzodowej. W sprzedaży można spotkać butelkowaną wodę „Wielka Pieniawa” oraz „Staropolanka”. Stosuje się tu również kąpiele kwasowęglowe, inhalacje i płukania przyzębia. Kuracjusze dorośli oraz dzieci leczą się tu na choroby przewodu pokarmowego oraz serca i krążenia obwodowego³⁹. Do atrakcji turystycznych omawianego obszaru należy neobarokowy kościół Wniebowzięcia NMP, który zbudowano na miejscu drewnianej kaplicy z 1650 r. Ulubionym miejscem spacerów kuracjuszy jest Park Zdrojowy wpisany na listę zabytków jako dobro kultury. Znajduje się tu również Muzeum Mineralogiczne, Huta Szkła Barbara i Muzeum Misyjne prowadzone przez zgromadzenie Ojców Sercanów na zboczach Gór Bystrzyckich⁴⁰. Organizowane są tu liczne imprezy cykliczne, do których należą: międzynarodowy wyścig w kolarstwie górskim, Międzynarodowy Festiwal Poezji czy międzynarodowy Festiwal Muzyki Organowej i Kameralnej⁴¹.

³⁶ Por. W. Kasprzak, A. Mańkowska, dz. cyt., s. 312.

³⁷ Por. *Polskie Uzdrowiska*, dz. cyt., s. 193-196.

³⁸ Por. I. i T. Kaczyńscy, dz. cyt., s. 54.

³⁹ Por. W. Kasprzak, A. Mańkowska, dz. cyt., s. 313.

⁴⁰ Por. *Polskie Uzdrowiska*, dz. cyt., s. 207-209.

⁴¹ Por. I. i T. Kaczyńscy, dz. cyt., s. 69.

PODSUMOWANIE

Celem niniejszej publikacji była krótka charakterystyka, przybliżenie istoty, zadań oraz funkcji tej formy turystyki, jaką jest turystyka uzdrowiskowa, a także przedstawienie najważniejszych wybranych miejscowości uzdrowiskowych jako miejsc atrakcyjnych turystycznie.

Polskie uzdrowiska położone są w miejscowościach atrakcyjnych pod względem turystycznym. Posiadają dobre warunki klimatyczne, bogate, lecznicze złoża naturalne. Dysponują rozbudowaną bazą hotelarską, gastronomiczną, rekreacyjną i kulturalno-rozrywkową. Turystyka uzdrowiskowa jest jednym z najważniejszych polskich produktów markowych skierowanych na rynki zagraniczne.

Swoisty klimat kulturotwórczy tworzą dobra i atrakcje krajoznawcze, jak chociażby muzea i parki oraz zabytki rezydencjonalne i sakralne, wśród których można spotkać wybitne dzieła sztuki architektonicznej. Tradycję wzbogaca współczesność wyrażająca się przez stałe imprezy artystyczne, zwłaszcza muzyczne, często o randze międzynarodowej⁴².

Turystyka uzdrowiskowa jest jedną z najbardziej dochodowych form turystyki. Świadczą o tym dostępne dane. Według danych GUS za 2009 r., liczba korzystających z zakładów uzdrowiskowych to 632 951 osób, w tym z zagranicy 69 189. W tym czasie liczba noclegów wynosiła 8 335 220. Z kolei, stopień wykorzystania miejsc noclegowych w zakładach uzdrowiskowych był najwyższy spośród wszystkich turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania i wyniósł 80,7%⁴³. Świadczy to o dużym zainteresowaniu tą formą turystyki. Dla porównania, jak wspomniano w części pierwszej publikacji, ogólna liczba osób korzystających z zakładów uzdrowiskowych w 2004 r. wynosiła 399 800 osób, a w 2005 r. – 429 100. Osoby odwiedzające miejscowości turystyczne w celach turystycznych korzystały również z innych dostępnych obiektów zbiorowego zakwaterowania, w tym przede wszystkim, hoteli, pensjonatów, domów wczasowych. Najważniejsze polskie uzdrowiska, do których należą Busko Zdrój, Ciechocinek, Krynica, Iwonicz Zdrój czy Kudowa Zdrój przyciągają rzesze turystów z kraju i zagranicy. Turyści zagraniczni stanowią około 14% wszystkich obcokrajowców odwiedzających Polskę.

⁴² Por. R. Kozłowski, *Turystyka uzdrowiskowa istotnym elementem działania polskich uzdrowisk*, <http://www.sgurp.pl/Dokumenty/nalenczow/ref_kozlowski_andrzej.doc>, (data dostępu: 02.08.2010).

⁴³ Por. Instytut Turystyki, *Korzystający z bazy noclegowej*, <<http://www.intur.com.pl/korzystajacy.htm>>, (data dostępu: 05.08.2010).

Turyści pojawiają się w miejscowościach uzdrowiskowych aby poddać się dłuższemu leczeniu, ale również przyjeżdżają tam we własnym zakresie, aby skorzystać z leczniczych właściwości uzdrowiska i zapoznać się z miejscowymi atrakcjami turystycznymi, do których należą zabytki oraz cykliczne imprezy.

Reasumując, można stwierdzić, że polskie uzdrowiska są znaczącą atrakcją zarówno dla turystów z kraju, jak i zagranicy. Mają przed sobą duże perspektywy rozwoju, do czego mogą przyczynić się również środki pozyskiwane z Unii Europejskiej. Ponadto, wiele miejscowości posiadających odpowiednie walory klimatyczne i przyrodnicze może w przyszłości uzyskać status uzdrowiska i stać się znaczącą atrakcją turystyczną.

THE ESSENCE AND IMPORTANCE OF HEALTH RESORT TOURISM IN POLAND

Summary

The aim of this article is to briefly characterize and emphasize the importance of health resort tourism, as well as to present the most important selected health resorts in Poland as attractive tourist destinations.

The article consists of four parts. It opens with a preface introducing the main content.

The second part, entitled "The Organization, Functions and Objectives of Health Resorts", provides the most important information concerning the legal and organizational status of health resorts, their objectives and functions.

The third part, entitled "The Presentation of Selected Health Resorts", features a description of main Polish health resorts and their significance for tourism.

The fourth part recapitulates the article, and presents comments and conclusions.

Keywords: health resorts, tourist, resources, spas, services

Nota o Autorze: dr Jacek Kraś, doktor nauk humanistycznych w zakresie socjologii, magister prawa, adiunkt w Uniwersytecie Rzeszowskim, wykładowca w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Krośnie, autor publikacji z zakresu prawa i turystyki.

Słowa kluczowe: turystyka uzdrowiskowa, turysta, zasoby, zakłady lecznicze, usługi